

Świat wartości starożytnego Greka

Antygona Sofoklesa

W świecie wartości starożytnych Greków

Wartości starożytnego Greka	Sposób ich ukazania w <i>Antygonie</i>
szacunek dla bogów i religii	<ul style="list-style-type: none">– decyzja Antygony o pochowaniu Polinejkesa, jest ona wyrazem czci dla bóstw podziemnych;– wątek ukarania Kreona przez bogów, kary zapowiedzianej przez Tyrezjasza;
demokracja, prawo do wyrażania swoich poglądów oraz sprzeciwu	<ul style="list-style-type: none">– sprzeciw Antygony wobec prawa, które gwałci jej wolność w zakresie praktykowania religii oraz jej uczucia rodzinne;– argumentacja Hajmona, który wyrzuca Kreonowi, że obywatele tak się go boją, że nie ośmielają się zabierać głosu w ważnych dla nich sprawach, a to oznaka despotyzmu;– klęska Kreona jako tyrana ignorującego głos obywateli;
państwo i prawo państwowe jako gwarancja porządku i dobro wszystkich obywateli	<ul style="list-style-type: none">- decyzja Kreona, aby stosować to samo prawo wobec wszystkich obywateli bez wyjątku, łącznie z członkami rodziny
wolność i los ojczyzny	<ul style="list-style-type: none">– decyzja Kreona, aby uhonorować Eteoklesa jako obrońcę Teb i potępić Polinejkesa jako zdrajcę sprowadzającego obce wojska na własną ojczyznę
retoryka (sztuka perswazji i toczenia sporów)	<ul style="list-style-type: none">- ukształtowanie dialogów postaci, których spory przypominają szermierkę słowną

ZJAWISKA, KTÓRE UKSZTAŁTOWAŁY HIERARCHIĘ WARTOŚCI ATEŃCZYKÓW

W STAROŻYTNICH ATENACH WIDOWISKA
TEATRALNE ODBYWAŁY SIĘ KU CZCI BOGÓW
I BYŁY ELEMENTEM UROCZYŚCIOŚCI RELIGIJNYCH.

ZAGROŻENIE UTRATĄ
NIEPODLEGŁOŚCI PODCZAS
WOJEN PERSKICH WZMOGŁO
PATRIOTYZM I TROSKĘ
ATEŃCZYKÓW O SWOJE MIASTO-
PAŃSTWO. CENIONO MIŁOŚĆ
OJCZYZNY I ZAANGAŻOWANIE
SIĘ W JEJ SPRAWY.

ZA CZASÓW PERYKLESA WSZYSCY PEŁNOLETNI OBYWATELE
ATEN TRZY RAZY W MIESIĄCU SPOTYKALI SIĘ NA WZGÓRZU
I DYSKUTOWALI NA TEMATY ZWIĄZANE Z DOBREM ICH
MIASTA-PAŃSTWA. W DYSKUSJACH ŚCIERAŁY SIĘ RÓŻNE
POGLĄDY I POMYSŁY. PRAWO DO WYPOWIADANIA SWOICH
SĄDÓW I DO SPRZECIWU STAŁO SIĘ CZYMŚ NATURALNYM.

ATEŃCZYCY BYLI BARDZO DUMNI ZE SWOJEGO USTROJU, KTÓRY NAZYWALI WŁADZĄ LUDU,
RZĄDAMI WIĘKSZOŚCI. CENILI JE SOBIE BARDZIEJ NIŻ PANUJĄCE U NICH WCZEŚNIEJ FORMY
RZĄDÓW, NP. WŁADZĘ KRÓLÓW CZY TYRANOSÓW. DOCENIALI, ŻE W DEMOKRACJI LICZĄ SIĘ
ZARÓWNO ZDANIE JEDNOSTKI, JAK I DOBRO WSPÓLNOTY OBYWATELI. GŁĘBOKIM SZACUNKIEM
OTACZALI PRAWA PAŃSTWOWE, BO SAMI JE USTANAWIALI.

ORGANIZACJA ŻYCIA PUBLICZNEGO, DBANIE O PORZĄDEK
I WSPÓLNE DOBRO, POSŁUSZEŃSTWO PRAWOM
PAŃSTWOWYM – CZYLI IDEA PAŃSTWA – ZAJMOWAŁY
W MYŚLENIU ATEŃCZYKÓW CENTRALNE MIEJSCE.

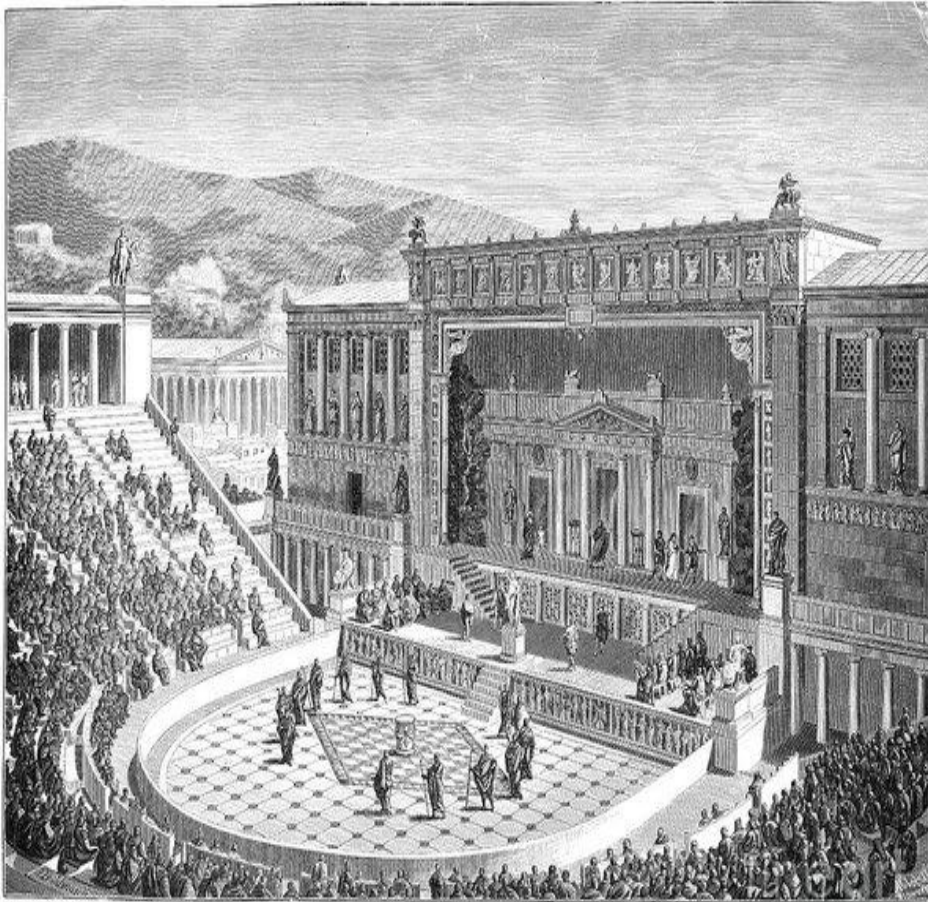
PO WIELKIEJ WOJNIE Z PERSAMI, W KTÓREJ GRECY ODPARLI ATAK
WIELOTYSIĘCZNEJ ARMII WROGA (BITWY POD MARATONEM I W
WĄWOZIE TERMOPILSKIM), WZROSŁA RELIGIJNOŚĆ, PONIEWAŻ
WIERZONO, ŻE ZWYCIĘSTWO ODNIESIONO Z POMOCĄ BOGÓW.
ODBUDOWANO ŚWIĄTYNIE NA AKROPOLU, BY ICH UCZCIĆ.

SOFOKLES BYŁ OSOBISTYM PRZYJACIELEM PERYKLESA, CZYLI
POLITYKA UZNANEGO ZA OJCA DEMOKRACJI ATEŃSKIEJ.

NIE BYŁO ŁATWO PODCZAS ZGROMADZENIA PRZEKONAĆ DO
SWOICH RACJI KILKUTYSIĘCZNY TŁUM, DLATEGO OBYWATELE
PRAGNĘLI SZKOLIĆ SIĘ W SZTUCE DYSKUSJI I PERSWAZJI.
W ATENACH DZIAŁALI SOFIŚCI – PŁATNI NAUCZYCIELE SZTUKI
ARGUMENTOWANIA. SOFOKLES TEŻ UCZYŁ SIĘ PROFESJONALNYCH
SPOSOBÓW DOWODZENIA SWOJEGO STANOWISKA.

Rola chóru w tragedii greckiej

THEATRE OF DIONYSOS AT ATHENS.
Restored from recent excavations.

- Komentuje wydarzenia, jest głosem mądrości, wypowiada uniwersalne refleksje o losie człowieka;
- Ocenia zachowanie bohaterów;
- Mówi o tym, co wydarzyło się poza sceną lub w przeszłości.

Refleksja o losie człowieka w stasimonie II

Dziwy człowieka potęga,
Bo on prze śmiało poza sine
morze,
Gdy toń się wzdyma i kłębi,
I z roku na rok swym
lemieszem porze
Matkę ziemicę do głębi.
Lotny ród ptaków i stepu
zwierzęta,
I dzieci fali usidla on w pęta,
Wszystko rozumem zwycięży
.Dzikiego zwierza z gór
ściągnie na błonie,
Krnąbrny kark tura i
grzywiaste konie
Ujarzmi w swojej uprzęży.
Wynalazł mowę i myśli dał
skrzydła,
I życie ujął w porządku
prawidła,
Od mroźnych wichrów na
deszcze i gromy

Zbudował sobie schroniska i
domy,
Na wszystko z radą on gotów.
Lecz choćby śmiało patrzył w
wiek daleki,
Choć ma na bóle i cierpienia
leki,
Śmierci nie ujdzie on grotów.
A sił potęgę, które w duszy
tleją,
Popchnie on zbrodni lub cnoty
koleją;
Jeżeli prawa i bogów cześć
wyzna,
To hołd mu odda ojczyzna;
A będzie jej wrogiem ten,
który nie z bogiem
Na cześć i prawość się ciska;
Niechajby on sromu mi nie
wniósł do domu,

- Człowiek może wiele osiągnąć dzięki swemu rozumowi, opanować ziemię, jest istotą potężną.
- Nie potrafi jednak panować na śmiercią i wyrokami przeznaczenia, jest igraszka w rękach bogów.
- Może wybierać, w jaki sposób wykorzysta potęgę swojego rozumu – dla zbrodni lub cnoty.
- Największą zbrodnią jest pycha i niewykonywanie woli bogów.
- Prawo ludzkie musi być oparte na prawie boskim.

Antyгона Sofoklesa - mapa myśli

Co w niej jest ponadczasowe?

wolność wygłaszania swoich poglądów
 brak równouprawnienia kobiet
 ścieranie się racji religijnych i świeckich
 konflikt serca i rozumu
 prawidłowości rządzące życiem ludzkim:
 - za nasze błędy płacą nasi bliscy
 - trudno kochać idealistów (Ios Hajmona)

Jakie stawia pytania?

na ile jednostka ma zrezygnować ze swoich praw na rzecz grupy
 ile warto poświęcić dla idei?
 (lament Antyfony przed śmiercią)
 jaki powinien być dobry władca?
 kiedy duma (zaleta) przeradza się w pychę (wada)?
 gdzie kończy się wierność sobie, a zaczyna nierozsądny upór?
 czy bunt zawsze jest słuszny?

Do czego zachęca?

do umiaru
 do pokory przy wydawaniu sądów
 do otwartości na dialog
 do kierowania się w sądach empatią (do „współkochania”)

tragedia antyczna

konflikt tragiczny (ścieranie się równorzędnych racji i wartości)
 klęska bohaterów z powodu *hybris*
 wzniosły styl
 tematyka z mitów
 obecność chóru
 celem *katharsis* (wywołanie litości i trwogi i oczyszczenie)

rodzaj literacki
 dramat

Sofokles

z Ajschylosem i Eurypidesem = wielka triada

Antygoną

Problematyka

Przed czym przestrzega?

przed pychą i uporem, bo zaślepiają (*hybris*)
 przed „wspólnienawiścią”
 przed tyranią

Gatunek

Znaczenie utworu w historii literatury

stanowi wzorzec tragedii

reformy Sofoklesa
 wprowadził trzeciego aktora
 rozbudował dialogi

hierarchia wartości

prawa człowieka
 godność
 wolność poglądów

Kwestie egzystencjonalne

źródła prawa

bogowie
 ludzie

śmierć i życie pozagrobowe

powinności człowieka

wobec siebie (wierność swoim ideałom)
 wobec innych (bliskich i społeczeństwa)

różne rodzaje miłości

między rodzicami a dziećmi
 między rodzeństwem
 między mężczyzną a kobietą

okoliczności powstania

napisana na konkurs dramatyczny w czasie Wielkich Dionizji

Geneza

inspiracje fabularne
 mit o rodzie Labdakidów

inspiracje ideowe

sofiści (nauczyciele prowadzenia sporów)
 demokracja
 - wartością państwo prawa
 - niechęć do tyranii
 - otwartość na dialog, dyskusję

tło historyczne

zwycięstwo nad Persami (wzbudzenie nastrojów patriotycznych)
 rozkwit demokracji ateńskiej pod rządami Peryklesa
 odbudowa Akropolu (wzrost religijności)

Motywy uniwersalne do wykorzystania przy rozprawkach

Motyw/ topos	Bohater/ bohaterowie	Wydarzenia	Inne utwory z danym motywem
Konflikt	Antygona - Kreon	Kreon zakazuje grzebania Polinika; Antygona łamie zakaz, za co zostaje skazana na śmierć.	A. Fredro, Zemsta (spór o zamek)
Miłość	Antygona – Polinik, Eteokles – miłość do rodzeństwa	Antygona kocha obu zmarłych braci i chce, żeby obaj byli pochowani.	H. Sienkiewicz, W pustyni i w puszczy (Staś Tarkowski i Nel Rollinson nie są rodzeństwem, ale kochają się jak brat i siostra)
	Antygona – Hajmon	Są narzeczonymi. Antygona idąca na śmierć lamentuje, że nie dozna miłości małżeńskiej. Hajmon widząc zwłoki ukochanej, popełnia samobójstwo.	A. Mickiewicz, Pan Tadeusz (miłość Jacka Soplicy i Ewy Horeszkówny)
Władza	Kreon	Władca Teb, który w imię ładu społecznego zakazuje grzebać zwłoki zdrajcy. Ironia tragiczna sprawia, że okazuje się złym władcą, od którego odwrócili się poddani.	H. Sienkiewicz, Quo vadis (Neron)

Motywy uniwersalne do wykorzystania przy rozprawkach

Rozpacz	Antygona	Rozpacz po śmierci braci i z powodu zbezczeszczenia zwłok Polinika. Skazana na śmierć głodową wybiera samobójstwo. Rozpacza nad utraconym życiem, radością miłości i macierzyństwa.	H. Sienkiewicz, Quo vadis
	Hajmon	Broni ukochanej, ale nie uzyskuje złagodzenia wyroku. Widząc zwłoki Antygony, chce rzucić się z mieczem na ojca, ale postanawia sam się zabić.	
	Eurydyka	Po śmierci syna sama popełnia samobójstwo, przeklinając Kreona	
	Kreon	Ponosi całkowitą klęskę jako władca, mąż i ojciec. Czuje się odpowiedzialny za śmierć Antygony, Hajmona i Eurydyki. Pragnie śmierci.	